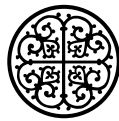

МИСИЈА БИБЛИОТЕКЕ
У ОБРАЗОВАЊУ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
„СТЕФАН ПРВОВЕНЧАНИ“
КРАЉЕВО

2024.

МИСИЈА БИБЛИОТЕКЕ У ОБРАЗОВАЊУ

Зборник радова

Уредник
КАТАРИНА ЈАБЛАНОВИЋ

ЖИЧКИ САБОР БИБЛИОТЕКАРА 2024

Краљево 7, 8. и 9. октобар 2024.

Организатор
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СТЕФАН ПРВОВЕНЧАНИ КРАЉЕВО

Програмски одбор
ДОБРИЛА БЕГЕНИШИЋ
ГОРАН ТРАИЛОВИЋ
КАТАРИНА ЈАБЛАНОВИЋ

ДУБРАВКА ИЛИЋ
Градска библиотека
„Владислав Петковић Дис“, Чачак
dubravrailicacacak@gmail.com

УДК 021.6:027.022(497.11)"2013/2023"
027.022:023-051(497.11)"2013/2023"

ЧАЧАНСКА БИБЛИОТЕКА У КУЛТУРНО-ОБРАЗОВНОЈ МИСИЈИ: ПРИМЕРИ ДОБРЕ ПРАКСЕ

„Библиотекарство је уређивање информационих извора за људе.“

С. В. Ранганатан

„Није поента умети читати, већ знати шта да читате.“

Жак Елуал (савремени француски теолог, филозоф и писац)

„Није учен онај ко чита књиге, већ онај ко зна шта чита.“

Румунска пословица

САЖЕТАК | У раду ће се анализирати културно-образовни сегмент рада Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис“ у Чачку, са два аспекта: најпре као средишта неформалног образовања локалне заједнице, али и едукативног центра у библиотечко-информационој струци за Моравички округ. Овај аспект представља само једну од бројних матичних функција чачанске Библиотеке које су предвиђене актуелним библиотечким законским и подзаконским прописима и о њему ће се у тексту детаљно говорити. Такође ће бити наведени реализовани примери добре праксе у домену едукације стручних радника из свих типова библиотека Округа, за десетогодишњи период, од 2013. до 2023. године.

КЉУЧНЕ РЕЧИ | Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“, Чачак, Моравички округ, културно-образовна делатност, библиотечко-информациона струка, едукација, матичне функције, добра пракса

УВОД

Од настанка јавних библиотека (како их ми у основи данас познајемо), па до данашњег времена, прошло је нешто више од века и по, и за све то време оне су своју делатност обављале у складу са потребама заједнице у којој су основане и раде. Потребне и облици њиховог задовољавања, мењали су се током времена, а библиотеке су пратиле те промене и саме им биле подложне у складу са друштвено-економским, политичким и социјалним околностима, посебно када су правила струке и њихова правна регулатива у питању. Од друге половине двадесетог века, неслућеном брзином се одвијају техничке, технолошке и посебно промене у сфери начина и средстава комуникације, али су и ту библиотеке врло спремно прихватиле „трку“! Од скоро свечане тишине омеђене зидовима, у којима се њихова делатност одвијала и читаоцима давале жељене књиге у руке, библиотекаство је стигло до „библиотека без зидова“, задовољавања потреба за информацијама и публикацијама удаљених корисника, дакле без њиховог физичког присуства у библиотечком простору, путем глобалне интернет мреже и online комуникације. У складу са поменутиим променама и „читалац“ је протеклом времена постајао „корисник“ фонда и информација, речју, све бројнијих библиотечких услуга, које подразумевају најразличитије облике стицања знања, без обзира на образовне и старосне разлике.

Протек времена ставља измењене задатке и пред библиотечке раднике, у првом реду обавезу сталног личног усавршавања и доживотног учења, како би могли да одговоре бројним и разноликим потребама својих корисника различите старосне доби у поменутом процесу стицања знања.

Уводни цитати о вештини читања на најиндикативнији начин дефинишу обавезу отворености библиотека према заједници и задатак библиотечких радника, да читаоцу-кориснику, не само дају књигу, већ да помогну у избору, познајући и уважавајући његове жеље и потребе за одређеним сазнањима. Ако је у питању захтев за референтном литературом или информацијама које се налазе у објављеним резултатима научно-истраживачких радова, утолико пре библиотекар мора бити спреман да на прави начин усмери читаоца: од детаљне и савесне претраге сопственог фонда, преко претраживања или упућивања на електронске базе других библиотека свих типова, адресе електронских извора, па до најновијих и све заступљенијих, а повремено и јединих извора – дигитализоване грађе из свих научних области.

Како би одговорио овим захтевима струке и свакодневног посла, библиотекар мора детаљно познавати сопствене фондове, ефикасне начине претраге

електронских база података других библиотека, института и слично, поседовати адекватно знање из библиотечко-информационог посла и различитих научних области. Како се друштвени услови XXI века, који већ уобичајено називамо веком информационо-комуникационих технологија, убрзано мењају у свим областима живота, коришћење предности глобалне комуникационе мреже постало је планетарно познато и доступно. Основ за њено правилно и сврсисходно коришћење је поседовање знања информационе писмености, али и обавештеност о могућим штетним последицама, што опет ставља библиотекара у одговорну позицију споне између метода информисања и корисника. Библиотекар мора бити лично добро информисан о безбедном и сврсисходном коришћењу интернета, како би ово цивилизацијско достигнуће, уместо недобронамерног господара наших живота, постало делотворан „алат“ у послу који обављамо и бити спреман да томе поучи и упути и своје кориснике. Дакле, стицање знања и константно учење чине задатке библиотечких радника, како би их у најразличитијим видовима активности преносили на своје кориснике и тако помагали стицању формалног образовања, али и развијали облике њихове неформалне едукације, а истовремено унапређивали лично и стручно усавршавање.

ЧАЧАНСКА БИБЛИОТЕКА У ПРОСВЕТНОЈ МИСИЈИ

Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“ у Чачку матична је за све библиотеке у Моравичком округу, што је, на основу Закона о библиотечко-информационој делатности (*Службени гласник РС*, бр. 52/2011) (у даљем тексту Закон), предвиђено „Решењем о одређивању библиотека које обављају матичне функције у библиотечко-информационој делатности“ (*Службени гласник РС*, бр. 122/2012). Функцију матичности врши према четири општинске библиотеке са осам огранака, 52 школске библиотеке (40 основних и 12 средњих школа), три специјалне и једној библиотеци општег типа у установи. Матичне функције¹ између осталог подразумевају вођење Окружног регистра, у који је уписано 60 библиотека, старање о обављању библиотечко-информационе делатности у складу са законским и позаконским прописима у овој области, али и новинама у донетима стручног рада и позитивном библиотечком праксом, као и о стално стручном усавршавању библиотечких кадрова.

¹ „Закон о библиотечко-информационој делатности“, *Службени гласник РС*, бр. 52/2011 и 78/2021, члан 22.

Поменути Закон у 2. ставу члана 2 прецизира: „Установе које обављају библиотечко-информациону делатност (у даљем тексту: библиотеке) оснивају се ради обезбеђивања услова за остваривање права грађана на слободу изражавања и на стицање и коришћење знања.“ Овако Закон већ у дефиницији делатности библиотеке заправо указује и на просветни, односно културно-просветни сегмент њеног рада, који је и тема овог текста.

Чачанска библиотека је најстарија установа културе у Моравичком округу и једна од најстаријих у Србији. Баштини традицију читања дугу више од 176 година, тачније од 1848. године, када су угледни грађани вароши која у том моменту броји око 1000 становника основали „Друштво Читања Српско-Славенскиј Новина у Чачку“ и које се претплатило на десетак листова чија је набавка била могућа само у Београду. Данас је Градска библиотека у Чачку једна од најсавременијих установа културе и највећа јавна библиотека под једним кровом у Србији. Од 2019. смештена је у зграду површине 3500 метара квадратних и опремљена у складу са најсавременијим стандардима за јавне библиотеке, са око шест до девет хиљада уписаних корисника којима се пружи око 200.000 најразличитијих услуга на годишњем нивоу. Стекла је репутацију најсавременијег и незаобилазног културно-просветног центра локалне средине, са бројним актуелним и посећеним програмским и радионичарским активностима. Остварује најразличитије облике комуникације са корисницима разноврсних услуга које им пружа: од позајмице књига, преко коришћења читаоничког простора за учење и научноистраживачки рад из штампаних и електронских извора, до програма представљања актуелних наслова и разговора са њиховим ауторима, кулинарских и других традиционалних вештина и заната, али и социјалне реинтеграције, програма за најмлађе кориснике, борбе против вршњачког насиља, неговања писмености и значаја читања, подстицања стваралаштва и креативности, као и стицање знања из опште културе. Наведене активности реализују се како у Библиотеци у Чачку, тако и у њена четири огранка на сеоском подручју: у Мрчајевцима, Прељини, Пријевору и Заблаћу, а којима гравитира становништво двадесетак села чачанске општине.

У наставку рада говоримо о двојакој улози чачанске Библиотеке у мисији образовања:

1. Библиотека као средиште локалне заједнице у активностима неформалног образовања
2. Библиотека као центар едукације стручњака посебно у библиотечко-информационој области, али и просветној и другим научним областима.

У оквиру наведена два аспекта у мисији образовања, можемо говорити о условној подели на четири облика активности чачанске Библиотеке којима реализује своју културно-образовну делатност:

- Подршка формалном образовању (програми и различите активности)
- Едукативне и креативне радионице за младе
- Едукативне радионице и програми намењени одраслима и посебно особама трећег животног доба
- Стално стручно усавршавање библиотечко-информационих стручњака и стручњака других научних области (саветовања, акредитовани семинари, групне и појединачне обуке, стручни састанци и др.)

БИБЛИОТЕКА И АКТИВНОСТИ НЕФОРМАЛНОГ ОБРАЗОВАЊА

У уводном делу рада речено је, између осталог, да библиотеке, од свог настанка до данас, служе задовољавању потреба чланова локалне заједнице за књигом и знањем, а током времена и бројним информацијама из различитих научних и друштвених области. У измењеним друштвеним и социјалним условима и околностима убрзаног научно-технолошког развоја такве захтеве библиотеке испуњавају све више и својим удаљеним корисницима, коришћењем савремених комуникационих средстава, глобалне светске и одређених друштвених мрежа. Цитирајући став да ће „брзина и спремност библиотека да своје циљеве прилагоде технолошким и друштвеним променама и данас и убудуће представљати меру њихове виталности и друштвеног статуса и утицаја,² констатујемо да је чачанска библиотека веома витална и да је динамичним активностима у складу са актуелним околностима изградила и чува и унапређује свој статус средишта локалне заједнице када је неформално образовање у питању. Тачније, постала је незаобилазни сарадник других установа културе на територији Округа, васпитно-образовних установа, здравствених и установа социјалног старања, као и Окружног затвора у Чачку, обезбеђујући под посебним условима да књиге и културни садржаји стигну до лица на издржавању временских затворских казни, као и поступку њихове ресоцијализације.

У наставку текста говорићемо о наведеним облицима неформалног образовања и стицања знања у области опште културе, али и унапређења друштвеног, социјалног и здравственог статуса у локалној заједници.

² Гордана Стокић Симончић и Жељко Вучковић, *Библиотеке и њихови циљеви : уролејомена за историју модерне српске библиотекарства* (Панчево: Градска библиотека, Нови Сад : Филозофски факултет Универзитета, 2012), 93.

1. ПОДРШКА ФОРМАЛНОМ ОБРАЗОВАЊУ

Библиотека у Чачку је обавезна „дестинација“ на путу реализације припремног предшколског програма, као и основног и средњошколског образовања, како у чачанској, тако и са подручја општина Ивањица, Горњи Милановац и Лучани, дакле у целом Моравичком округу.

Библиотекари Одељења за децу и младе, као и сва четири огранка на сеоском подручју, домаћини су првих сусрета будућих најмлађих читалаца са сликовницама и књигама, библиотеком и њеном понудом. Почетак сваког септембра и актуелне школске године време је и сусрета са ђацима првацима, али и оних старијег узраста, који већ имају „читалачки“ стаж и за њих, у том узрасту, важан је један од првих „докумената“ – чланску карту Библиотеке! Истовремено, то је термин за упознавање или наставак већ уходане сарадње библиотекара са васпитачима, учитељима и наставницима, посебно српског језика и књижевности, представљање нових наслова за младе и ван обавезног програма школске лектире и планирање редовних сусрета и заједничког учења у библиотеци.

Када су предшколци у питању, васпитачи у библиотекарима имају прве сараднике за реализацију предвиђеног припремног програма – часове упознавања слова, првих стихова и учења рецитација, решавања загонетки, читања бајки и учешће у првим квизовима знања, стицању културе понашања у вртићу, библиотеци, школи, као и остварење првих глумачких корака у програмима и приредбама по сценарију из стручне литературе или књижевних дела из библиотечног фонда. Васпитачима обе чачанске Предшколске установе, „Радост“ и „Моје детињство“, Библиотека је и сарадник на реализацији различитих пројеката, као што су „Вртићи без граница“, али и других програма који су предвиђени прописима о обавезним припремним предшколским активностима.

У чачанској општини ради 18 основних школа са издвојеним четвороразредним одељењима, а сарадња и библиотечка подршка процесу остваривања васпитно-образовног школског програма одвија се у различитим видовима: организовање часова српског језика, историје или географије у поменути одељењима Библиотеке, уз логистичку подршку библиотекара и коришћење публикација из фондова установе, читање штива обавезне школске лектире, колективне посете тематским изложбама организованим у Библиотеци и заједничка предавања о представљеним ауторима и њиховом стваралаштву, што је такође намењено и младима средњошколског узраста, који наставу у Чачку похађају у шест средњих школа. Важни облици подршке формалном образовању и олакшаном савлађивању обавезних наставних јединица су и часови правописа,

правилног говора, страних језика, позоришних представа по текстовима из обавезне школске лектире које припремају ученици са својим наставницима... Навешћемо само један број програма организованих у Библиотеци за младе који похађају основно и средњошколско образовање, као што су: поводом Међународног дана писмености радионице језичке културе - употреба архаизама и неологизама *Како је ваљано постојало cool*, затим *Слика јуна речи*, *Пајирне илустрације*, *Уђи у њречу*, Радионица енглеског језика и часови у организацији локалне школе страних језика *Blackbird*, *Црџа*, *црџа*, *црџица* и *јошова сличица*, *На јочешку беше реч*, *Сви смо ми јомало уметници*, *Зајонешне њрече са Урошем Петровићем*, географске радионице на тему упознавања далеких земаља, народа, културе, књижевних, музичких и стваралаца из других области уметности, свакодневних навика, као што је *Куба на длану*, која је уз прилагођавање узрасту полазника одржавана више пута за млађе и старије основце. Циљ свих поменутих програма, а више од 200 их се организује на свим одељењима Библиотеке током календарске године и уз константну сарадњу са школама, учитељима и предметним наставницима је, да уз олакшано савлађивање наставних јединица, млади стичу навiku читања књига без употребе екрана било ког електронског уређаја, усавршавају сопствену писменост и културу говора, жељу да афирмишу свој рад и школу коју похађају, вршњачку солидарност и стварају добру енергију током наставе али и ван школског дворишта... На афирмацију сопственог стваралаштва Библиотека их подстиче позивом да учествују на традиционалним конкурсима за најбоље литерарне радове ученика основних и средњих школа Моравичког округа које расписује више од четири деценије у оквиру Дисовог пролећа, једне од најпознатијих песничких манифестација, чији је организатор Градска библиотека у Чачку већ 61 годину. Такође, чачански библиотекарски обезбеђују да радови основаца Моравичког округа стигну пред жири Међународног фестивала хумора за децу, који већ 36 година организује Библиотека „Димитрије Туцовић” у Лазаревцу и тако афирмишу стваралаштво најмлађих, али и ангажовање просветних радника и школа у целини.

Значајно је напоменути сарадњу и пружање подршке настави за ученике са посебним потребама и који наставни програм савлађују у Школи за основно и средње образовање „1. новембар”. За ове програме посебне припреме се одвијају у сарадњи наставног кадра Школе са библиотекарима Одељења за децу и младе, и то су, у зависности од здравствених могућности ученика, њихова извођење позоришних представа за вршњаке али и грађанство, продајне изложбе рукотворина ученика и представљање и коришћење примерених наслова одређених публикација библиотечког фонда, које су у складу са наставом у Школи.

Ученици су такође били и протагонисти филмских кадрова које је Библиотека, у сарадњи са њиховим родитељима и наставницима Школе, снимала и радила продукцију у оквиру пројекта посвећеног младима и њиховом укључивању у друштвени живот и вршњачку инклузију.

2. ЕДУКАТИВНЕ И КРЕАТИВНЕ РАДИОНИЦЕ ЗА МЛАДЕ

Други облик интензивног ангажовања библиотекара у неформалном образовању корисника су едукативне и креативне радионице. Међутим, овде је неопходно нагласити да је овај (као и уосталом сва три облика рада у неформалном образовању) тешко посебно посматрати и другачије објаснити од подршке формалном образовању. У сва три облика, посебно када је реч о раду са младима, план рада, поставке програма и теме радионица се преплићу, и сви заједно подршка су званичним програмима институционалног образовања. Истовремено све активности имају за циљ потпору у развоју психичких, сазнајних развојних процеса код младих, ширење духовних видика, подстицање процеса учења, индивидуалне креативности, олакшаног рада у групи, емпатије и предности вршњачке сарадње, и наравно, колико је могуће, смањење свих видова вршњачког и насиља уопште.

У складу са флексибилним прихватањем друштвених промена и брзо прилагођавајући свој рад актуелним захтевима захтевима корисника, чачанска Библиотека је прихватила и стално развија радионице као неформални облик рада са свим, а посебно младим корисницима. Радионице су се показале као најподеснији интерактивни облик групног рада, јер омогућавају да сви чланови групе учествују у активностима на себи прихватљив начин, који је у складу са темом и уз сагласност аутора и модератора програма. Учесници усвајају нова знања активним и кооперативним радом у групи, дискусијом, постављањем питања и давањем одговора или сарадњом у практичном раду, што доприноси остварењу више циљева сваке радионице. Радионице као облик рада који подстиче и охрабрује оригиналност и начин и слободу изражавања, чачанска библиотека скоро свакодневно организује на свим одељењима, посебно Одељењу за децу и младе и у огранцима на терену. Већ је речено да се оне организују у разним видовима, као појединачне или као делови програма на заједничке теме, и већ традиционално се раде у Библиотеци: програм „Читам и растем“, који се ради у јаслицама и вртићима и у Библиотеци у сарадњи са родитељима, који најмлађима омогућава коришћење тактилних сликовница, аудио-визуелни доживљај

говора, читање бајки... „Лето у Библиотеци“ већ шеснаест година библиотекари организују у сарадњи са просветним радницима, историчарима уметности, примењеним уметницима као водитељима радионица, а предмети и писани или сликани ауторски радови учесника излажу се крајем августа у Библиотеци као део заједничке поставке и програма завршетка „Лета“. Дводеценијску традицију има и програм „Дечји октобар“ настао „продужетком“ Дечје недеље, посећен најмлађима и развијању њихове склоности и жеље за читањем, у месецу књиге, када се организују и квизови знања за предшколце „Библиогенијалци“... Дани зимског школског распуста такође су већ традиционално време за савладавање шаховских вештина и мајсторије фотографије, новинарског заната, квизове знања из опште културе...

Када је реч о средњошколцима, поменућемо само неке програме : мултимедијални програм „Дисовизија“ у склопу манифестације Дисово пролеће, калиграфске радионице и радионице глуме и пантомиме, практичне обуке за неке послове на дигитализацији и коришћење најновијих електронских уређаја, инсталирању апликација на мобилним телефонима за лакше проналажење дела за читање, а уз објављене кратке препоруке библиотекара, посебно када је реч о новим насловима, стихова, порука лепих речи. Наравно, ту су и трибине против насиља и друге теме на које млади желе да разговарају или чују мишљење стручњака, гостовање лекара и писаца на теме борбе против болести зависности и промоције здравог живота, разговора са вршњацима који су успели да разреше неке личне недоумице и потешкоће уз стручну помоћ психолога и разговор са стручњацима различитих профила, одржавање часова на историјске и књижевне теме у средњим школама Округа... Више од две стотине радионица, трибина, тематских изложби, разговора са писцима, уметницима, лекарима, које се током године организују у сарадњи са школама, удружењима, само су део свакодневног ангажовања библиотекара како би садашњи и будући корисници одрастали здраво уз књигу, библиотеку и лепу реч.

Такође су значајни програми који обезбеђују чешће присуство већег броја писаца за децу у школама, упознавање са њиховим стваралаштвом као подстицај читању, промоцији писмености и традиционалних вредности, као што је пројекат „Писци за децу у Моравичком округу“ из 2012. године. Том приликом су писци за децу: Мошо Одаловић, Бошко Ломовић, Драгомир Ђулафић, Душан Поп Ђурђевић, Оља Цупаћ и др., у организацији Библиотеке посетили удаљене школе и њихова издвојена одељења у ивањичкој, лучанској и горњомилановачкој општини, и омогућили ретку прилику ђацима од којих су неки пешачили и по три или четири километра на путу од куће до школе, да упознају актуелне

писце које су до тада само „сретали” у читанкама и књигама лектире и разговарају са њима. Као посебно значајан наводимо пројекат Право на књигу – „Библиобусом до читалаца на селу”, који се уз подршку локалне самоуправе и ангажовањем библиотекара одвијао крајем 2010. године, а потом само средствима Библиотеке још неколико година наставио: у удаљеним издвојеним школским одељењима библиотекари су реализовали едукативне и креативне радионице на најразличитије теме, бесплатно учлањавали ученике и учитеље у библиотеке, односили књиге које су они позајмљивали и једном петнаестодневно односили друге, доводили писце у госте... Разумевања ради, чачанска Библиотека никада није поседовала библиобус, а за реализацију поменутог програма који је за предшколце и ученике од првог до четвртог разреда удаљених школа у чачанској општини, значио радост позајмљивања нових сликовница и књига, сусрет са библиотекарима, писцима, учешће у квизовима знања и за награду организоване посете чачанској библиотеци, што су доживљавали као празник, коришћен је службени ауто Библиотеке „застава 101”, завидне старости. Такође је важно поменути путујући песнички караван *Стихобус*, као и организовање доласка 600 ученика основних школа чачанске општине на позоришну представу „Шта се кува у седмом краљевству”, по књизи Гордане Тимотијевић, у извођењу глумца краљевачког позоришта Биљане Костантиновић и Драгана Пешчића. Иста глумачка екипа и дечја драмска секција Прозориште КУД-а „Абрашевић” из Краљева у организацији чачанске Библиотеке гостовали су у школама чачанске општине са представом „Весело поврће”... Такође значајна подршка настави, као и неформалном усавршавању, стицању знања, развијању сопствене креативности и вештине јавног наступа, као и вршњачког дружења били су програми „Библио-колаж за основце”, књижевни квизови за ученике више основних школа чачанске општине, чији су аутори Зорица Ђаковић, наставник српског језика и књижевности и Дубравка Илић, руководилац Матичне службе и библиотекар Огранка у Заблаћу. Један од многих програма које је важно поменути је и организовање радионица за основце и средњошколце чачанске општине, које су на тему историјата новца и банкарства у Србији реализовали запослени у Народној банци Србије, а на провери знања највише успеха имали су основци из Заблаћа. Захваљујући ангажовању чачанске Библиотеке и сарадњи са Едукативним центром Народне банке, 50 основаца из Заблаћа са својим наставницима и библиотекарима су 23. априла 2013. године имали јединствену прилику да посете Народну банку Србије и сазнају детаље о историјату и раду најважније финансијске установе у Србији и тако обележе и Светски дан књиге и ауторских права.

3. ЕДУКАТИВНЕ И КРЕАТИВНЕ РАДИОНИЦЕ ЗА ОДРАСЛЕ КОРИСНИКЕ

Век у коме живимо знање и информисаност намеће као најважније друштвене категорије, а актуелни прописи библиотекама налажу да их на све начине чине доступним својим корисницима и грађанству у целини. Ето још једног облика деловања библиотеке као средишта неформалног образовања и то целоживотног.

У светлу ове констатације говоримо о активностима чачанске Библиотеке на општој едукацији чланова локалне заједнице, како би њихова знања и вештине биле унапређене и применљиве у свакодневном животу, а тиме и допринеле његом квалитету, посебно када је реч особама тзв. трећег животног доба. Када је ова категорија становништва у питању, посебна пажња се поклања стицању неопходних, елементарних знања о коришћењу информационих технологија, што је од великог значаја за одржавање комуникације на даљину, нарочито са члановима породице и познаницима, али и здравственим службама када је потребно и тако се избегне осећање усамљености, одбачености и беспомоћности. За ову категорију је такође веома важна здравствена едукација, али и сусрети са одређеним ауторима, правилан одабир наслова за читање, радионице примењених уметности, часови израде ручних радова - хеклања, веза, као и могућност да учесници размењују информације и искуства коришћења стечених вештина.

Када је реч о одраслим члановима локалне заједнице свих старосних група, посебна пажња се поклања здравственом образовању, едукативним програмима за жене, организују се предавања медицинских стручњака различитих области на теме превенције и лечења, посебно болести зависности. Као пример наводимо да је Библиотека у јануару 2020. године организовала три сусрета публице разних узрасних категорија са др sc. Иком Пешић, која је први доктор медицинских наука у Србији из области одвикавања од пушења и дути низ година члан Националне комисије за контролу дувана Министарства здравља. Одржане су и промоције њене књиге „Програм за индивидуално одвикавање од пушења“, уз учешће прим. др Наде Лазовић, специјалисте пнеумофтизиологије са болничким стажом дужим од 40 година.

Осим здравствене, заступљена је едукација на тему опште културе, предавања о информационим технологијама, али и из области спорта, фотографије, трибине на тему актуелних дневних тема и друштвених збивања, као и историје, промоције наслова не само из области лепе књижевности, већ и из историје, примењених наука, избора туристичких дестинација, географске радионице, али и

оне забавно-едукативног карактера, као што је предавање о латиноамеричким плесовима, али и практична обука и час играња салсе, затим стицање знања о прављењу коктела и култури њиховог служења, и могућност дегустације, у присуству коктел мајстора који је и водио радионицу.

Навешћемо још неке примере незаобилазне сарадње установа локалне средине са Библиотеком, које им умногоме олакшавају обављање делатности и доприносе побољшању квалитета живота особа које су њихови корисници или бораве у њима: Основна школа за образовање одраслих, Установа „Зрачак” и Окружни затвор.

У Основној школи за образовање одраслих, основно образовање стичу лица чија се старост (податак из 2022. године) креће од 16 до 58 година, која потичу из различитих социјалних средина, а заједничко им је да из проблематичних личних и породичних разлога нису похађали основну школу или су тај процес образовања морали да прекину. У овој Школи га похађају по посебном програму, уз значајну подршку Библиотеке: најпре, сви полазници су бесплатно учлањени, уз редовне посете одељењима и информисање о понуди када је књижни фонд у питању и одређена врста едукативних програма, које организовано посећују уз присуство школског библиотекара. Напомињемо да је библиотека ове Школе регистрована и део је Мреже библиотека Србије, а посебну сарадњу са школским кадром и полазницима остварује Матична служба и стара се да адекватни наслови као поклон буду уручени тој школској библиотеци. Такође, овде треба напоменути да би се сарадња са овом Школом могла подвести и под облике подршке формалном образовању, што иде у прилог констатацији да је подела на поменуте облике делатности, условна.

Корисници услуга Установе социјалне заштите за дневни боравак за особе са сметњама у развоју „Зрачак”, такође су, захваљујући сталној сарадњи са Библиотеком, у ситуацији да бесплатно користе све њене услуге које су примерене њиховом индивидуалном психофизичком стању. Најчешће су то посете Одељењу за децу и младе, јер им је ту на располагању фонд који је примеренији њиховим могућностима коришћења, без обзира на године (углавном илустроване публикације, које користе уз помоћ библиотекара и васпитача, односно стручњака који брину о њиховој едукацији). Корисници ове групе такође су и полазници одређених радионичарских активности које модерирају библиотекари и стручњаци адекватних профила.

Што се тиче сарадње са Окружним затвором у Чачку, тема је врло комплексна и осветљена са различитих аспеката, у раду „Могућности јавних библиотека у процесу неформалне едукације и социјалне реинтеграције лица на издржавању

затворских казни," аутора Дубравке Илић и Мирка Дрманца, библиотекара чачанске Библиотеке.³

Градска библиотека у Чачку била је реализатор Пројекта „Књига као лек," чији је аутор Даница Оташевић, тадашњи директор Библиотеке. Пројекат је реализован од октобра 2001. до краја октобра 2003. године, и то у два сегмента:

1. Бесплатно учлањање у библиотеку лица која су била на издржавању временских затворских казни у трајању од три до шест месеци у притворској јединици у Чачку и коришћење публикација из фондова, по личном избору и који је реализован по правилима службе и законским одредбама о извршењу кривичних санкција. Комуникацију између лица на издржавању казни и запослених у Библиотеци, преношење захтева за одређеним насловима публикација, помоћ у избору и физичко достављање жељене литературе и враћање, обављала је Васка Грујич, специјални педагог на служби у Окружном затвору у Чачку.

2. Организовање културно-просветних активности - предавања, дебата и радионица, из области културе, религије, историје, као и гостовање писаца, уз учешће једног броја запослених у Библиотеци.

Овакав модел међуинституционалне сарадње од изузетног је значаја за задовољавање културних и информационих потреба и едукације лица која у одређеном временском периоду нису у прилици да користе библиотечке услуге. Овај модел је истовремено и подршка њиховом школовању под посебним условима у установама из којих не могу да изађу и слободно се крећу, а посебно је од непроцењивог значаја за њихову ресоцијализацију и реинтеграцију у актуелне друштвене околности.

³ Дубравка Илић и Мирко Дрманцац, „Могућности јавних библиотека у процесу неформалне едукације и социјалне реинтеграције лица на издржавању затворских казни," *Глас библиотеке*, бр. 29 (2023), 69-82.

4. СТАЛНО УСАВРШАВАЊЕ БИБЛИОТЕЧКО-ИНФОРМАЦИОНИХ СТРУЧЊАКА И СТРУЧЊАКА ДРУГИХ ОБЛАСТИ

Као што је већ наведено у овом тексту, други сегмент деловања чачанске Библиотеке у мисији образовања је улога центра едукације стручњака посебно у библиотечко-информационој делатности, али и просветној и другим научним областима. Овде већ говоримо о обављању једне од матичних функција на коју Библиотеку овлашћује Закон и одговарајућа подзаконска акта. Како је једна од поменутих функција старање о сталном стручном усавршавању библиотечких радника у библиотекама свих типова у Моравичком округу, наглашавамо да Матична служба брине о сталној стручној едукацији за око 160 запослених из свих 60 регистрованих библиотека, као и из осам огранака, који функционишу при чачанској и горњомилановачкој библиотеци.

Овако велики број запослених односно потенцијалних кандидата за обуке резултат је стања у школским библиотекама, које је карактеристично не само за Моравички округ, већ генерално за лошу кадровску ситуацију у школском библиотекарству у Србији. Најпоштеније је рећи да је школско библиотекарство од самог настанка у типологији библиотека како је прописи регулишу и дефинишу, проблем по свим параметрима, односно условима које стандарди за школске библиотеке предвиђају.⁴ Међутим, стање српског школског библиотекарства је врло комплексно, а изазвано несарадњом и несагласјем прописа које доносе Министарство науке, просвете и технолошког развоја, односно сада Министарство просвете, и Министарство културе (раније Министарство културе и информисања), не водећи рачуна о стању на терену и последицама које по реално стање такви некомпатибилни ставови стварају. Између осталог, школске библиотеке су део Мреже библиотека Србије, али се сви библиотечко-информациони прописи на њих не примењују, јер ту делују просветна правна решења, која нису сагласна библиотечким. Такву конфузију, која је од *ad hoc* ситуација, прерасла у сталну и погубну праксу, на терену разрешавају, како могу и знају, а опет поштујући и једне и друге прописе, матичне службе.

Иако је реч о системском проблему, за који ниједно од двају надлежних Министарстава не нуди адекватна решења, Матична служба чачанске библиотеке током претходних двадесетак година динамичним, одговорним и континуираним активностима успела је да унапреди стање у школским библиотекама

⁴ „Правилник о националним стандардима за обављање библиотечко-информационе делатности” (*Службени гласник РС*, бр. 39/2013)

Округа. Напредак се огледа посебно у стручном усавршавању запослених, са владавању елементарних знања из библиотечко-информационе струке, пошто вању обавезе обављања послова ревизије фондова и њихове обнове односно, колико је могуће, континуиране набавке.⁵

Модел едукације које чачанска библиотека (и њена Матична служба) константно развијају и примењују у сегменту образовања стручних кадрова у свим библиотекама Округа су: стручни скупови и саветовања, јер дају могућност присуства великог броја заинтересованих школских библиотекара, просветних радника и директора школа, али и представника локалних самоуправа у сегменту дискусије о опредељивању финансијских средстава за потребе школских библиотека, као и допринос других релевантних учесника из Школске управе, Народне библиотеке Србије, као и ванинституционалних удружења (Библиотечарско друштво Србије и Друштво школских библиотекара Србије); акредитовани семинари, групне и појединачне обуке, за све стручне библиотечко-информационе послове, или сваки пут за посебне сегменте посла као што су: физичка обрада монографских публикација, послови ревизије фонда, on-line рад на ажурирању базе Мрежа библиотека Србије, нарочито када је реч о новим кадровима; појединачне обуке за све стручне послове; затим сарадња са Библиотечарским друштвом Србије, организовање Форума БДС на најразличитије теме и Друштвом школских библиотекара Србије (ДШБС), пружање подршке раду Стручног већа ДШБС за Моравички округ; организовање њихових стручних састанака и предавања на актуелне библиотечке теме, као и појединачне обуке за припрему кандидата за полагање стручног библиотечког испита у Народној библиотеци Србије, као и стручна и практична помоћ просветним радницима за полагање испита за стицање лиценце стручних сарадника за рад у школској библиотеци; сарадња са Школском управом Чачак; омогућавање комуникације свих библиотека Моравичког округа са Народном библиотеком Србије. Такође је од посебног значаја могућност учлањења и рада у Библиотечарском друштву Србије, најбројнијем и најстаријем удружењу у библиотечко-информационој делатности и једном од највећих удружења у култури у Републици Србији, као и сарадња са Друштвом школских библиотекара Србије.

Један од најзначајних стручних скупова на тему стања и могућности унапређења школског библиотекарства било је и Саветовање „21. век у школској библиотеци“, одржано 5. децембра 2019. у Чачку у организацији Градске

⁵ Дубравка Илић, „Школске библиотеке Моравичког округа: 2000–2020“, *Глас библиотеке*, бр. 27 (2021), 37–51.

библиотеке и Библиотекарског друштва Србије, уз учешће представника Народне библиотеке Србије, Школске управе Моравичког округа, Друштва школских библиотекара Србије, IZUM-а из Марибора, за више од 120 библиотекара и просветних радника из целе Србије. Том приликом су библиотекари 14 школских библиотека Округа видео-презентацијама и излагањима представили свој рад као примере добре праксе у овој области. Са овог стручног скупа упућену су апел и предлози за побољшање стања у школском библиотекарству Србије Министарству просвете, науке и технолошког развоја.

Стручни скуп „Школске библиотеке између стандарда и реалности” намењен директорима школа, школским библиотекарима и представницима локалних самоуправа све четири општине Моравичког округа, одржан је 3. децембра 2021. године у Градској библиотеци у Чачку, уз учешће начелнице Матичног одељења НБС и Школске управе Чачак. Тема Скупа било је актуелно стање библиотечких (књижних) фондова у школским библиотекама Округа, обавеза и значај њихове ревизије и могућности сталне обнове и набавке, посебно куповином.

Што се акредитованих семинара тиче, Библиотека је у периоду од 2013. до 2023. сваке године организовала два или три акредитована семинара са листе семинара акредитованих код Народне библиотеке Србије, а предавачи су, осим из те установе, били и из Библиотеке Матице српске, Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” из Београда, Универзитетске библиотеке у Крагујевцу, Библиотеке града Београда, Народне библиотеке „Радислав Никчевић” из Јагодине, Народне библиотеке Пожега, Библиотеке „Димитрије Туцовић” из Лазаревца... У наведеном десетогодишњем периоду конкретно, сви библиотекари јавних и специјалних библиотека Округа, похађали су акредитоване семинаре и стицали прописима предвиђене сате стручног усавршавања, о чему се стара Матична служба, организује одржавање семинара и присуство библиотечких радника.

У наведеном десетогодишњем периоду реализовано је око 30 акредитованих семинара, укључујући и оне које је чачанска библиотека организовала у општинским библиотекама у Ивањици, Горњем Милановцу и Библиотеци општине Лучани у Гучи. Осим библиотекара из јавних и специјалних библиотека, константно им присуствују и школски библиотекари, захваљујући доброј сарадњи и поверењу у рад Матичне службе, без обзира на то што од 2004. године просветни прописи не признају сертификате о присуству семинарима које акредитује Народна библиотека Србије (једно од помињаних проблематичних решења која су одговорна за погоршање стања у области школског библиотекарства).

Што се тиче групних обука и стручних предавања уз презентације о библиотечно-информационим пословима, библиотекари Матичне службе их реализују

од три до десет годишње, укључујући и предавања и састанке Стручног већа ДШБС за Моравички округ.

Када је реч о појединачним обукама, годишње се одржи и до 70 сати у просторијама Матичне службе, као и већи број појединачних састанака са директорима школа и школским библиотекарима на тему унапређења њиховог рада, али и потребних улагања и активности ради побољшања просторних услова, опреме, фондова...

Посебно је значајна улога Библиотеке и Службе о старању на упућивање и пружање комплетне припреме и обуке свих стручних радника Округа на полагање стручног библиотечног испита у Народној библиотеци Србије, укључујући и одређен број школских библиотекара, без обзира на што просветни прописи већ двадестак година не признају стручни спит као валидну квалификацију за рад у школској библиотеци и звање стручног сарадника-школског библиотекара (такође посебна тема за излагање и покушај налажења решења).

У завршном делу рада само напомињемо оно што сматрамо изузетно важним уделом Градске библиотеке у Чачку у процесу образовања и унапређења библиотечно-информационе делатности и што такође завређује да буде самостална тема излагања, а то је укључење у рад у програму COBISS првих осам школских библиотека Моравичког округа и Србије. Захваљујући сарадњи чачанске библиотеке, Центра Виртуелне библиотеке Србије и установе IZUM из Марибора, творца програма COBISS, Матична служба чачанске библиотеке је добила могућност да, уз поштовање одређених услова, изабере осам школа Округа за бесплатно укључење у рад овој електронској бази. Због спремности на сарадњу и прихватање сугестија о укључењу у рад у поменутом програму, о обављању ревизије фонда, улагању у набавку адекватне опреме и од стране директора школа и школских библиотекара, спремности на посебне обуке и полагање за стицање лиценце за рад у програму COBISS, заслужују да их посебно именујемо у раду:

Општина Чачак:

ОШ „Милица Павловић” и

ОШ „Вук Караџић” из Чачка,

ОШ „Степа Степановић” из Горње Горевнице,

Прехрамбено-угоститељска школа из Чачка.

Општина Ивањица:

ОШ „Миљинко Кушић”,

Гимназија и

Техничка школа из Ивањице.

Општина Горњи Милановац:

Гимназија „Таковски устанак” из Горњег Милановца.

Од октобра 2021. и почетка поступка укључења, па до друге половине 2024. године, свих осам школских библиотека успешно раде у поменутом програму, а до краја календарске године свакако ће све завршити са ретроактивним уносом фонда (већи број их је већ окончао овај посао) и радити у корисничкој бази. Комплетна прича о овом важном успеху школског библиотекарства Моравичког округа и значајном учешћу чачанске Библиотеке у мисији образовања и унапређења библиотечко-информационе делатности у Округу било је тема презентације и излагања Дубравке Илић на 19. Међународној конференцији БДС у децембру 2022. у Београду.

Библиотека као центар стручне едукације у Моравичком округу, у зависности од броја организованих облика усавршавања, годишње окупи од 150 до 200 библиотечких и просветних радника, а у годинама одржавања стручних скупова и саветовања, тај број је и већи.

ЗАКЉУЧАК

Имајући у виду историјски развој библиотека, дефиницију библиотечко-информационе делатности и одредбе актуелних прописа који је регулишу, а да су императиви савременог доба информисаност и тзв. целоживотно учење, закључујемо да чачанска библиотека поштује законску регулативу и уважава и флексибилно прихвата улогу подршке члановима локалне заједнице и стручној јавности Округа у остваривању тих захтева. Напомињемо да су сви наведени облици остваривања мисије у образовању, само делић пописа активности чачанске библиотеке као носиоца неформалног образовања у локалној средини и центра стручне едукације и „тек која реч из наше бескрајне библиотечке приче...”

Посебан квалитет њене библиотечко-информационе делатности и изузетно активне улоге у свим видовима образовања је поштовање формалних оквира рада и традиционалних извора знања, као и спремност да својим корисницима пружи очекиване услуге на актуелан начин. И наравно, да још брже но што они очекују, корача у модерну будућност, поштујући свој императив обезбеђивања слободних и једнаких места за све у промоцији писане речи и свих интелектуалних вредности.

ИЗВОРИ

1. Годишњи Извештаји о раду Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис” у Чачку за период 2013–2023. године
2. Годишњи Извештаји о раду јавних библиотека Моравичког округа за период 2013–2023. године
3. Записници Матичне службе Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис” у Чачку о надзорима над радом јавних библиотека Моравичког округа : 2013–2023.
4. Извештаји о раду Матичне службе Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис” у Чачку : 2013–2023.
5. Подаци преузети из електронске апликације Мрежа библиотека Србије (МБС) које су јавне библиотеке доставиле Матичној служби чачанске Библиотеке о пословању за наведене године
6. Регистар библиотека Моравичког округа који води Матична служба Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис” у Чачку

ЛИТЕРАТУРА

1. *Библиотечке компетенције за XXI век : приручник за школске библиотекарске, главни и одговорни уредник Бојдан Трифуновић*. Чачак : Градска библиотека „Владислав Петковић Дис”, 2019.
2. *Глас библиотеке* (Чачак). Бр. 29 (2023).
3. *Глас библиотеке* (Чачак). Бр. 28 (2022).
4. *Глас библиотеке* (Чачак). Бр. 27(2021).
5. *Глас библиотеке* (Чачак). Бр. 18 (2011 [шт.2012]).
6. „Закон о библиотечко-информационој делатности”. *Службени гласник РС*, бр. 52/2011 и 78/2021.
7. „Закон о култури”. *Службени гласник РС*, 72 од 3. септембра 2009, 13 од 19. фебруара 2016, 30 од 23. марта 2016 – исправке, 6 од 24. јануара 2020, 47 од 10. маја 2021, 78 од 3. августа 2021.
8. Јокановић, Владимир, Чукић, Лепосава. *Основи библиотекарства: скривена за кандидатуре који идолажу стручни библиотекарски испити*. Београд: Народна библиотека Србије, 1991.
9. *Од осмеха до рачунара : приручник за школске библиотекарске*. Уредник издања Даница Оташевић. Чачак : Градска библиотека „Владислав Петковић Дис”, 2014.
10. „Правилник о националним стандардима за обављање библиотечко-информационе делатности”. *Службени гласник РС*, бр. 39/2013.

11. „Правилник о сталном стручном усавршавању у библиотечко-информационој струци”. *Службени гласник РС*, бр. 18/13.
12. „Решење о одређивању библиотека које обављају матичне функције у библиотечко-информационој делатности”. *Службени гласник РС*, бр. 122/2012.
13. Стокић Симончић, Гордана, Вучковић, Жељко. *Библиотеке и идентитет : уроци о нама за историју модерне српске библиотекарства*. Панчево: Градска библиотека, Нови Сад: Филозофски факултет Универзитета, 2012.
14. „Упутство о начину вршења надзора над стручним радом у библиотекама”. *Службени гласник РС*, бр. 7/2013.

DUBRAVKA ILIĆ
The City Library "Vladislav Petković Dis", Čačak
dubravkailiccacak@gmail.com

THE ČAČAK LIBRARY IN THE CULTURAL AND EDUCATIONAL MISSION:
EXAMPLES OF GOOD PRACTICE

SUMMARY | In this paper, we analyze the cultural and educational segment of the work of the city library "Vladislav Petković Dis" in Čačak, from two aspects: first as a center of informal education of the local community, and second as an educational center in the library and information science for the Moravica district. This aspect presents just one of the many core functions of the Čačak Library that are defined under the current library law and by-law regulations, and it will be elaborated upon in detail in the text. Additionally, we will list the realized examples of good practice in the domain of education of professional staff from all types of libraries of the District, for the ten years from 2013 to 2023.

KEY WORDS | The City Library "Vladislav Petković Dis", Čačak, the Moravica District, cultural and educational activities, library and information science, education, core functions, good practice

ДУБРАВКА ИЛИЧ

Городская библиотека имени Владислава Петковича Диса, г. Чачак
dubravkailiccacak@gmail.com

ЧАЧАНСКАЯ БИБЛИОТЕКА В КУЛЬТУРНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ МИССИИ: ПРИМЕРЫ ПЕРЕДОВОЙ ПРАКТИКИ

РЕЗЮМЕ | В докладе будет дан анализ культурно-образовательной деятельности Городской библиотеки имени Владислава Петковича Диса в Чачаке. Двухсторонний анализ прежде всего касается Библиотеки как центра неформального образования местного сообщества, а с другой стороны, как образовательного центра библиотечно-информационных технологий Моравицкого округа. Этот аспект представляет собой лишь одну из многочисленных основных функций Библиотеки Чачака, которые предусмотрены действующими библиотечными правовыми и подзаконными актами, и он будет подробно рассмотрен в тексте.

В докладе речь идет о настоящих нормативно-правовых документах и подзаконных актах по библиотечному делу, которые регулируют основную деятельность Чачанской библиотеки, в том числе и оказание разнообразных библиотечных услуг, которые будут детально описаны. Также будут перечислены реализованные примеры передовой практики в сфере обучения библиотекарей-профессионалов для всех видов библиотек Округа за десятилетний период с 2013 по 2023 годы.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА | Городская библиотека имени Владислава Петковича Диса, г. Чачак, Моравицкий округ, культурно-образовательная деятельность, библиотечно-информационная деятельность, образование, основная деятельность, передовой опыт